

ที่ว่างส่วนตัว ในโลกของเด็กวัยก่อนเรียน

Private Space in Preschool Children's World

มิ่งมาดา นยนะทวี¹

บทคัดย่อ

ความต้องการการมีสภาวะส่วนตัว เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานในชีวิตประจำวันของมนุษย์ แม้กระทั่งเด็กเล็ก บทความนี้เป็นการศึกษาพฤติกรรมการสร้างที่ส่วนตัวของเด็กวัยก่อนเข้าเรียน โดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎีทางปรากฏการณ์ศาสตร์ ร่วมกับทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม ผสมกับประสบการณ์ในการศึกษาภาคสนามในการทำความเข้าใจสภาวะความเป็นส่วนตัวในวัยเด็ก นำไปสู่การอธิบายลักษณะพื้นที่ส่วนตัวของเด็ก โดยบทความในส่วนแรก เป็นการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสภาวะความเป็นส่วนตัว ได้แก่ ความหมายของสภาวะส่วนตัว เปิดประเด็นไปสู่ พฤติกรรมการอยู่โดยลำพังของเด็ก เพื่อใช้เป็นฐานในการทำความเข้าใจในส่วนที่ 2 ของบทความนี้ ซึ่งเป็นวิเคราะห์ลักษณะมิติทางกายภาพของพื้นที่ส่วนตัวในเด็ก โดยสรุปแล้ว เด็กมีความต้องการพื้นที่ส่วนตัว ห่างไกลจากสายตาของผู้อื่น เพื่อเปิดโอกาสให้ตนเองได้สำรวจ และสร้างโลกส่วนตัวภายในพื้นที่นั้นๆ พื้นที่ส่วนตัวของเด็กมีลักษณะ เป็นพื้นที่ขนาดเล็ก หรือมุมเล็กๆ ของห้อง หนึ่ง การเกิดพื้นที่ส่วนตัวสามารถเกิดได้จากระยะส่วนบุคคล (Personal Space) ซึ่งเป็นระยะที่มองไม่เห็น โดยที่ระยะส่วนบุคคลนี้จะมีขนาดที่ใหญ่ขึ้นแปรผันตามอายุที่มากขึ้น

คำสำคัญ: สภาวะความเป็นส่วนตัว พื้นที่ส่วนตัว เด็กวัยก่อนเรียน

Abstract

Privacy is a basic human need even for children. The objective of this article is to investigate the secret place on preschool age in which the information has been gathered from previous researches and field studies by looking through existing studies, documents and fields, observing how to create secret place on preschool age. The information was analyzed by using knowledge phenomenology and psychology in order to understand the meaning of privacy in preschool age and characteristics of the secret place. There are two parts in this article which first part explains about the concept of privacy, the meaning of privacy and solitary behavior in children. Second part explains about physical dimension in the secret place of children. In conclusion, children need privacy. They seek the secret place that out of sight from other so as to explore themselves and create their world in the secret place. The secret place can be a small space that fits to their body or a small empty space at the corner of room. However, the secret place can be defied by a personal space. The personal space is invisible boundaries that are getting bigger when children grow old.

Keywords: Privacy, Secret Place, Preschool Children

¹ ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. บทนำ

มนุษย์มีความต้องการสภาวะความเป็นส่วนตัว แม้กระทั่งเด็กเล็ก พฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นถึงความต้องการการมีสภาวะส่วนตัวที่เห็นได้ชัดเจน เช่น การแยกตัวเล่นคนเดียว การแอบอยู่ภายในพื้นที่มุมเล็กๆ ของห้องที่ห่างไกลจากสายตาผู้อื่น ไม่ต้องการการรบกวนจากบุคคลอื่นๆ ปัจจุบันมีการศึกษาวิจัยจำนวนมากให้ความสำคัญในประเด็นของลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงสังคมเด็ก Patumanon (1989), Colwell, Gaines, Pearson, Corson, Wright และ Logan (2016) กล่าวว่า นอกจากความต้องการในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นแล้ว เด็กยังมีความต้องการสภาวะส่วนตัว ซึ่งสภาวะความเป็นส่วนตัวเป็นมิติอีกด้านหนึ่งของพฤติกรรมเชิงสังคม ในบางครั้งเด็กต้องการการใช้ชีวิตอยู่ตามลำพังเพื่อตอบสนองความต้องการภายในจิตใจ

เนื่องจากการวิจัยในเรื่องของพื้นที่ว่างและความเป็นส่วนตัวในเด็กวัยก่อนเรียนมีจำกัด การศึกษานี้จึงมุ่งหวังศึกษาที่ว่างส่วนตัวในเด็กจากการทบทวนวรรณกรรม ก่อให้เกิดความเข้าใจในสภาวะความเป็นส่วนตัวและพื้นที่ส่วนตัวในเด็ก โดยอาศัยทฤษฎีทางปรากฏการณ์ศาสตร์สภาพแวดล้อมของโลกของเด็ก และทฤษฎีทางจิตวิทยา เพื่อเป็นฐานในการทำความเข้าใจในการศึกษาลักษณะพื้นที่ส่วนตัวของเด็กในมิติกายภาพ

2. มโนทัศน์ของสภาวะความเป็นส่วนตัว

บทความในส่วนนี้ ประกอบด้วย ความหมายของสภาวะความเป็นส่วนตัว เพื่อเปิดประเด็นในการทำความเข้าใจพฤติกรรมการแยกตัวอยู่โดยลำพังของเด็กวัยเรียน นำไปสู่การวิเคราะห์ลักษณะของที่ว่างส่วนตัวของเด็กวัยก่อนเรียน โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ความหมายของสภาวะส่วนตัว

Wolfe (1978) กล่าวว่าสภาวะความเป็นส่วนตัว เป็นการรับรู้ส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันกับระหว่างสภาพแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และตัวตน โดยสามารถแบ่งออกเป็น มิติทางด้านการปฏิสัมพันธ์ (Interaction Management) มิติด้านการจัดการข้อมูล (Information Management) และมิติด้านสภาพแวดล้อม (Environmental Management) มีรายละเอียดดังนี้

1. มิติทางด้านการปฏิสัมพันธ์ สภาวะความเป็นส่วนตัวเป็นสภาวะที่เลือกการอยู่โดยลำพัง (Being Alone) มากกว่าการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (Being with Other)
2. มิติด้านการจัดการข้อมูล สภาวะความเป็นส่วนตัวเป็นสภาวะที่เลือกไม่เปิดเผยข้อมูล (Nondisclosure) มากกว่าการแบ่งปันข้อมูล (Sharing Information)
3. มิติด้านสภาพแวดล้อม สภาวะความเป็นส่วนตัวเป็นสภาวะที่ห้ามไม่ให้บุคคลเข้ามาในอาณาเขตตน (Not Letting People in) และสภาวะเงียบงัน (No Noise)

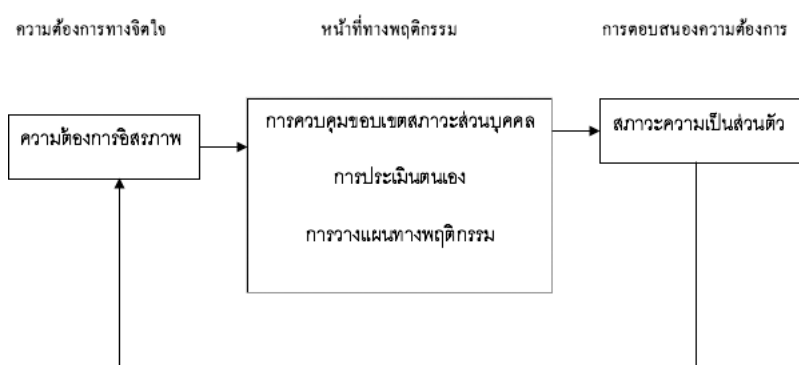
Lang (1987) และ วิลลิสท์ ทรายกูร (2549) กล่าวถึง การศึกษาของเวสติน (Westin) ให้ความสำคัญกับสภาวะความเป็นส่วนตัวในความหมายของการแยกออก เวสตินได้แบ่ง สภาวะความเป็นส่วนตัวออกเป็น 4 สภาวะ ได้แก่

1. ความสันโดษ (Solitude) คือ สภาวะเมื่ออยู่ตามลำพัง แยกตัวจากบุคคลอื่นๆ โดยอาศัยกลไกของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ
2. ความสนิทสนม (Intimacy) คือ สภาวะที่กลุ่มบุคคลที่มีความสนิทสนมกันต้องการสภาวะความเป็นส่วนตัวโดยการแยกตัวออกจากสภาพแวดล้อม
3. ภาวะนิรนาม (Anonymity) คือ สภาวะที่บุคคลสามารถปรากฏตัวอยู่ในที่สาธารณะโดยไม่มีใครรู้จัก หรือเฝ้ามอง
4. ความสำรอง (Reserve) คือ สภาวะที่บุคคลไม่เปิดเผยข้อมูล เป็นการสร้างระยะระหว่างบุคคล (Personal Space) ทางจิตวิทยา

โดยทั่วไปแล้ว คนส่วนใหญ่มักจะให้ความหมายของการมีสภาวะส่วนตัวในความหมายของการแยกตัวออกไป อย่างไรก็ตาม สภาวะความเป็นส่วนตัวสามารถอยู่ภายใต้การควบคุมของตนเองในการรักษาสภาวะความเป็นส่วนตัวในการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตนเอง บุคคล และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องของกับการศึกษาของ Namazian และ Mehdipour (2013) ได้กล่าวถึงแนวคิด Davis และ Palladino ว่า สภาวะความเป็นส่วนตัวเป็นการควบคุมของเขตของตนเอง หรือกลุ่มของตนเอง ในการมีสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จะเห็นได้ว่าการมีสภาวะความเป็นส่วนตัว มีการควบคุมแทรกอยู่ในแต่ละมิติ ซึ่งการควบคุมนั้นขึ้นอยู่กับตัวบุคคล

จากการนิยามความหมายของสภาวะความเป็นส่วนตัวในข้างต้น เป็นการนิยามความหมายในภาพรวม มิได้ชี้เฉพาะเจาะจงกลุ่มอายุและกล่าวถึงพัฒนาการของสภาวะความเป็นส่วนตัวในเด็ก อีกทั้งการศึกษาประเด็นสภาวะความเป็นส่วนตัวในเด็กมีจำกัด ดังนั้นการให้ความหมายสภาวะความเป็นส่วนตัวในเด็กของบทความนี้ ได้นำทฤษฎีพัฒนาการทางจิตวิทยาเข้าร่วมวิเคราะห์ด้วย

จากทฤษฎีพัฒนาการทางจิตวิทยา พัฒนาการของเด็กเป็นไปตามลำดับขั้น หากเปรียบเทียบการศึกษาของเวสตินเป็นลำดับขั้นพัฒนาการของสภาวะความเป็นส่วนตัว สภาวะความเป็นส่วนตัวของเด็กวัยก่อนเรียนขั้นแรกของสภาวะ คือ ความสันโดษ การแยกตัวอยู่โดยลำพัง เป็นระดับของสภาวะส่วนตัวขั้นพื้นฐานที่ยังมีความซับซ้อนไม่มาก ตรงไปตรงมาเมื่อเกิดความต้องการสภาวะความเป็นส่วนตัว เด็กตอบสนองต่อความต้องการนั้นโดยการแยกตัวเองออกอยู่โดยลำพัง โดยการอาศัยกลไกของลักษณะทางกายภาพ อย่างไรก็ตามสภาวะความเป็นส่วนตัวจะพัฒนาสู่สภาวะความเป็นส่วนตัวที่มีความซับซ้อนมากขึ้นตามอายุและพัฒนาการที่เพิ่มขึ้น เช่น การควบคุมการเปิดรับ หรือเปิดเผยข้อมูลของตนเอง

รูปที่ 1 แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของความต้องการสภาวะความเป็นส่วนตัว
ที่มา: วิลลิสทรี หยางกูร (2549)

2.2 พฤติกรรมการแยกตัวอยู่โดยลำพังของเด็กวัยก่อนเรียน

พฤติกรรมการอยู่โดยลำพังของเด็ก (Solitary Behavior) เป็นการสร้างสภาวะส่วนตัวโดยการแยกตัวออกเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นตั้งแต่วัยแรกเริ่มของชีวิต พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความต้องการการมีสภาวะส่วนตัวของเด็ก เช่น การแยกตัวออกจากกลุ่มเพื่อนเมื่ออยู่ที่โรงเรียน การอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกลจากสายตาของผู้ใหญ่ เช่น บริเวณใต้เตียง หรือบริเวณมุมเล็กๆ มุมหนึ่งของห้อง สภาพแวดล้อมทางกายภาพ จึงเป็นกลไกหนึ่งที่รองรับความต้องการการมีสภาวะส่วนตัวของเด็กวัยก่อนเรียน

วิลลิสทรี หยางกูร (2549) กล่าวถึงการศึกษาของเวสตินที่ได้เสนอประเด็นหน้าที่สภาวะความเป็นส่วนตัวไว้ 4 ประการได้แก่ อิสรภาพส่วนบุคคล (Personal Autonomy) การปลดปล่อยทางอารมณ์ (Emotion Release) การประเมินตนเอง (Self-Evaluation) และการปกป้องการรุกราน (Limited and Protected Communication)

ในการศึกษาของ Patumanon (1989) กล่าวว่า ในยามเล่น แม้ว่าเด็กจะได้รับอิสระในการเล่น แต่เด็กไม่สามารถได้รับอิสระทั้งหมด เนื่องจากข้อจำกัดทางร่างกาย การไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ความวิตกกังวลของผู้ใหญ่ กลัวเหตุการณ์ไม่ปลอดภัยที่อาจเกิดขึ้นแก่เด็ก เป็นสิ่งที่จำกัดอิสรภาพของเด็ก ในบางครั้งเด็กมีความต้องการอยู่โดยลำพัง แยกตัวจากผู้อื่น ห่างไกลจากสายตาของผู้ใหญ่เพื่อที่สามารถสำรวจ ทดลองตนเอง สร้างฝันจินตนาการ และสื่อสารกับตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Langeveld (1983) การบุกรุกพื้นที่ส่วนตัว ถือเป็นการปลูกให้เด็กตื่นจากโลกแห่งฝันกลับคืนสู่โลกความเป็นจริง

จากข้อความในข้างต้น เมื่อพิจารณาร่วมกับแนวคิดของเวสตัน เห็นได้ว่าความต้องการการมีสภาวะส่วนตัวของเด็ก สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของสภาวะความเป็นส่วนตัว กล่าวคือ เด็กต้องการได้รับอิสรภาพจากผู้ใหญ่ จึงออกสำรวจ การได้ทดลองทำสิ่งต่างๆ ถือเป็นการประเมินความสามารถของตนเอง ทำให้เกิดความคิด ไตร่ตรอง การสร้างฝัน จินตนาการ เป็นการปลดปล่อยทางอารมณ์

จากทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม (Psychosocial Development) ของอีริกสันแบ่งระยะพัฒนาการทางจิตสังคมออกเป็น 8 ขั้น โดยที่เด็กในช่วงอายุ 0-2 ปี จะเกิดพัฒนาการในขั้นรู้สึกไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจ (Sense of Trust vs Sense of Mistrust) ซึ่งพัฒนาขั้นแรกของชีวิต เด็กต้องการความอบอุ่น ความรัก ความรู้สึกปลอดภัย ได้รับการคุ้มครอง แม่หรือผู้ที่ทำหน้าที่แทนแม่จึงมีความสำคัญต่อเด็กในช่วงวัยนี้เป็นอย่างมาก การได้รับอ้อมกอด ความรัก ความอบอุ่นทำให้เด็กเกิดความมั่นใจ และไว้วางใจในสภาพแวดล้อมของตน (พรณทิพย์ ศิริวรรณบุญ, 2553)

หากมองในแง่ของสภาพแวดล้อม ที่วางที่ก่อให้เกิดที่ส่วนตัวได้นั้น จะต้องเป็นที่ที่ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกคุ้นเคย ปลอดภัย ไว้วางใจ เช่น ที่วางของช่องเก็บของก็เปรียบเสมือนเป็น อ้อมกอดของแม่ เป็นแหล่งพักพิง ให้ความอบอุ่น เป็นสัญลักษณ์แทนความรัก ความแนบสนิทจิตใจ

3. การวิเคราะห์ทางมิติกายภาพของที่ว่างส่วนตัวในเด็กวัยก่อนเรียน

จากบทความในส่วนมิติของสภาวะความเป็นส่วนตัวได้กล่าวถึง ความหมายของสภาวะความเป็นส่วนตัว และพฤติกรรมที่อยู่โดยลำพังในข้างต้น เป็นการเปิดประเด็นไปสู่ลักษณะที่ว่างส่วนตัว โดยในบทความส่วนนี้จะกล่าวถึงที่ว่าง และพฤติกรรมการแยกตัวอยู่โดยลำพังของเด็ก นำไปสู่การวิเคราะห์ลักษณะของที่ว่างส่วนตัวของเด็กวัยก่อนเรียน

3.1 ที่ว่างและพฤติกรรมการแยกตัวอยู่โดยลำพังของเด็กวัยก่อนเรียน

การกำหนดขอบเขตพื้นที่ในมิติเชิงกายภาพ เป็นกลไกหนึ่งสำหรับการสร้างสภาวะความเป็นส่วนตัว ในชีวิตประจำวันเราสามารถพบกับการสร้างสภาวะความเป็นส่วนตัวด้วยการกำหนดขอบเขตเชิงกายภาพได้ เช่น ผนัก ประตู หน้าต่าง องค์กรประกอบเหล่านี้ ทำให้เกิดการเปิดและปิดขอบเขต เกิดเป็นสถานที่หรือที่ว่างเพื่อตอบสนองต่อสภาวะความเป็นส่วนตัว

ที่ว่างส่วนตัวเป็นที่ตอบสนองต่อความต้องการมีสภาวะความเป็นส่วนตัวในเด็กวัยก่อนเรียน เป็นที่ที่เด็กสามารถเกิดความรู้สึกไว้วางใจ อบอุ่น ปลอดภัย แม้ว่าภายในห้องจะเต็มไปด้วยเสียงหรือบทสนทนา แต่จะมีพื้นที่ส่วนตัว ที่เด็กนำตนเองไปอยู่ในพื้นที่นั้น ก่อเกิดเป็นที่ส่วนตัว พื้นที่ที่เต็มไปด้วยเสียงกลีบกลายเป็นที่ส่วนตัว สงบ และปลอดภัยสำหรับการไปสู่โลกแห่งฝันและจินตนาการ โดยลักษณะที่ว่างส่วนตัวมีรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ที่ว่างส่วนตัวและพฤติกรรมการแยกตัวอยู่โดยลำพังของเด็กวัยก่อนเรียน

ลักษณะที่ว่าง	พฤติกรรม
1. ที่ว่างส่วนตัวที่เกิดจากการเข้าใกล้ระนาบเดียว - ระนาบทึบ เช่น ผืน รูปที่ 2 พฤติกรรมแยกตัวอยู่โดยลำพังเข้าใกล้ระนาบทึบ ที่มา: ผู้วิจัย (2560) - ระนาบโปร่ง เช่น หน้าต่าง ประตูไม้กั้น รูปที่ 3 พฤติกรรมแยกตัวอยู่โดยลำพังเข้าใกล้ระนาบโปร่ง ที่มา: ผู้วิจัย (2560)	ที่ว่างส่วนตัวที่เกิดจากการเข้าใกล้ระนาบเดียว แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) การเข้าใกล้ระนาบเดียวแบบทึบ เช่น ระนาบผืน พฤติกรรมการแยกตัวอยู่โดยลำพังแสดงออกโดยการที่เด็กหันหน้าเข้าหาผืนทึบ 2) การเข้าใกล้ระนาบเดียวแบบโปร่ง เช่น หน้าต่าง หรือ แฉกไม้กั้น เป็นที่ว่างที่มีการเชื่อมต่อทางสายตาไปสู่ที่ว่างด้านข้างเด็ก แสดงพฤติกรรมแยกตัวอยู่โดยลำพังโดยการทอดสายตาไปสู่ที่ว่างที่เชื่อมต่อกัน สร้างฝัน จินตนาการ หรือเป็นที่ว่างสำหรับการทดลองทำกิจกรรมบางอย่าง เช่น ทดลองโยนของเล่นออกไปสู่ที่ว่างที่เชื่อมต่อกัน
2. ที่ว่างส่วนตัวที่เกิดจากการประกอบกันของระนาบ การปิดล้อมตั้งแต่ 2 ระนาบขึ้นไป - การปิดล้อมที่เกิดจากเสา รูปที่ 4 พฤติกรรมแยกตัวอยู่โดยลำพังบริเวณพื้นที่ใต้โต๊ะ ที่มา: ผู้วิจัย (2560) - การเข้ามุม รูปที่ 5 พฤติกรรมแยกตัวอยู่โดยลำพังโดยการเข้ามุม ที่มา: ผู้วิจัย (2560)	การปิดล้อมที่เกิดจากการประกอบกันของระนาบ ไม่ว่าจะเป็นระนาบขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม เช่น ผืน หรือระนาบจากเครื่องเรือน ตั้งแต่ 2 ระนาบขึ้นไป ก่อให้เกิดที่ว่างขนาดเล็กซ้อนอยู่ภายในที่ว่างขนาดใหญ่ (Space in Space) ที่ว่างขนาดเล็กที่มีความว่างนี้ เชื่อเชิญให้เด็กเข้าไปเติมเต็มความว่างเปล่า ที่ว่างที่เกิดจากการประกอบกันของระนาบตั้งแต่ 2 ระนาบขึ้นไป ได้แก่ 1) การปิดล้อมจากเสา เช่น พื้นที่ใต้โต๊ะ หรือเครื่องเรือนที่มีลักษณะที่มีที่ว่างด้านล่าง เป็นพื้นที่ที่เกิดจากการกำหนดขอบเขตด้วยขาโต๊ะ ในโลกของเด็ก ขาโต๊ะ เปรียบได้กับเสา ความสูงของโต๊ะเปรียบได้กับความสูงของผ้าเพดาน ก่อเกิดเป็นที่ว่างขนาดเล็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้เข้าไปสำรวจ 2) การเข้ามุม เกิดจากการประกอบกันของระนาบผืนด้วยกัน หรือระนาบผืนและระนาบเครื่องเรือน ก่อเกิดเป็นที่ว่างมุมขนาดเล็ก เด็กตอบสนองต่อความต้องการสภาวะส่วนตัวในที่ว่างนี้ด้วยการเข้ามุม ทำกิจกรรมที่ตนเองสนใจอยู่ในขณะนั้นโดยลำพัง เช่น เล่นของเล่น

ตารางที่ 1 (ต่อ) การวิเคราะห์ที่ว่างส่วนตัวและพฤติกรรมการแยกตัวอยู่โดยลำพังของเด็กวัยก่อนเรียน

ลักษณะที่ว่าง	พฤติกรรม
- การปิดล้อมจากการประกอบกันของระนาบภายในเครื่องเรือน รูปที่ 6 พฤติกรรมแยกตัวอยู่โดยลำพังภายในเครื่องเรือน ที่มา: ผู้วิจัย (2560)	3) การปิดล้อมที่เกิดจากการประกอบกันของระนาบภายในเครื่องเรือน ก่อเกิดเป็นที่ว่าง ที่มีความว่างขนาดเล็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้เข้าไปสำรวจระนาบการปิดล้อมอย่างใกล้ชิด เมื่อเทียบกับขนาดตัวของเด็ก ระนาบการปิดล้อมเปรียบได้กับระนาบพื้น ฝา ฝา ที่ว่างที่เกิดจากการประกอบกันของระนาบภายในเครื่องเรือน ได้ เช่น ชั้นวางของ ตู้เสื้อผ้า เป็นที่ว่างที่มีการกำบังสูง แต่ในขณะเดียวกันเด็กยังสามารถสังเกตการณ์ผู้อื่นอย่างเงิบๆ โดยลำพังได้
3. ที่ว่างส่วนตัวที่เกิดจากระยะส่วนบุคคล รูปที่ 7 พฤติกรรมแยกตัวอยู่โดยลำพังด้วยการสร้างระยะส่วนบุคคล ที่มา: ผู้วิจัย (2560)	ระยะส่วนบุคคล (Personal Space) การสร้างพื้นที่ส่วนตัวด้วยการสร้างระยะส่วนบุคคล เป็นการสร้างสภาวะความเป็นส่วนตัวด้วยระยะขอบเขตที่มองไม่เห็น (Invisible Boundary) ระยะนี้จะเติบโตขึ้นแปรผันตรงตามอายุที่เพิ่มขึ้น กล่าวคือ เมื่อเด็กมีอายุมากขึ้น ระยะส่วนบุคคลก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตาม อย่างไรก็ตามการสร้างสภาวะความเป็นส่วนตัวขอบเขตที่มองไม่เห็นเป็นกลไกที่มีความซับซ้อน ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ อีกด้วย

จากการวิเคราะห์ที่ว่างส่วนตัวและพฤติกรรมการแยกตัวอยู่โดยลำพังของเด็กในข้างต้น ลักษณะร่วมกันของที่ว่างส่วนตัว คือเป็นที่ว่างที่ห่างไกลจากสายตาผู้อื่น เป็นที่ว่างที่มีความว่าง รอคอยการเข้ามาเติมเต็ม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Langeveld (1983) ที่กล่าวไว้ว่า เมื่อเด็กตอบสนองต่อความต้องการสภาวะความเป็นส่วนตัว เมื่อความว่างเปล่าถูกเติมเต็ม เด็กจะรวมตนเองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับที่ว่าง

อนึ่งพื้นที่ส่วนตัวเกิดจะต้องเกิดจากความสมัครใจในการเข้าไปให้พื้นที่ Langeveld (1983) กล่าวว่า หากเด็กถูกบังคับให้อยู่ในพื้นที่ที่จำกัด ห่างไกลจากสายตาผู้อื่น ซึ่งเกิดจากการถูกบังคับ เด็กจะรู้สึกตกใจกลัว และรู้สึกผิด เช่น การลงโทษโดยการแยกออกไปอยู่คนเดียวในมุมสงบ (Time Out) แต่ถ้าวการลงโทษโดยการแยกตัวออกไปอยู่คนเดียวนั้น ทำให้เกิดการสร้างจินตนาการ เด็กเห็นที่ว่างนั้นเป็นที่ส่วนตัว การลงโทษนั้นจะไม่ส่งผลกับเด็ก ความกลัวและความวิตกกังวลหายไป

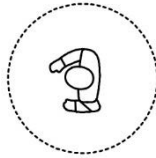
3.2 การวิเคราะห์ลักษณะกายภาพของที่ว่างส่วนตัวในเด็กวัยก่อนเรียน

บทวิเคราะห์ที่ว่างและพฤติกรรมการแยกตัวอยู่โดยลำพังของเด็กวัยก่อนเรียนโดยแยกตามการประกอบกันของระนาบในข้างต้นเป็นการเปิดประเด็นเพื่อทำความเข้าใจ นำมาสู่การวิเคราะห์ลักษณะของที่ว่างส่วนตัวในเด็กก่อนวัยเรียน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1 ที่ว่างส่วนตัวมีลักษณะของการสร้างที่ว่าง ภายในที่ว่าง

เมื่อพิจารณาลักษณะที่ว่างส่วนตัว จะเห็นได้ว่า ที่ว่างส่วนตัวของเด็กเกิดจากการสร้างที่ว่างขนาดเล็กภายในที่ว่างขนาดใหญ่ โดยอาศัยกลไกของการปิดล้อมของระนาบ จำนวนระนาบมีความสัมพันธ์กับการกำหนดขอบเขตที่ว่างที่สามารถมองเห็นได้ ดังนี้

- 1) ที่ว่างส่วนตัวที่เกิดจากระยะบุคคล ที่ว่างส่วนตัวนี้ เกิดจากขอบเขตที่มองไม่เห็น

รูปที่ 8 ที่ว่างส่วนตัวที่เกิดจากระยะบุคคล
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

- 2) ที่ว่างส่วนตัวที่เกิดจากการเข้าใกล้ระนาบเดียว ที่ว่างส่วนตัวนี้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ระนาบเดียวแบบทึบ เช่น ผนัง และ ระนาบเดียวแบบโปร่ง

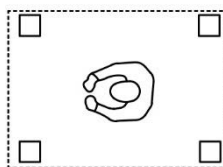

รูปที่ 9 ที่ว่างส่วนตัวที่เกิดจากการเข้าใกล้ระนาบเดียวแบบทึบ
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

รูปที่ 10 ที่ว่างส่วนตัวที่เกิดจากการเข้าใกล้ระนาบเดียวแบบโปร่ง
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

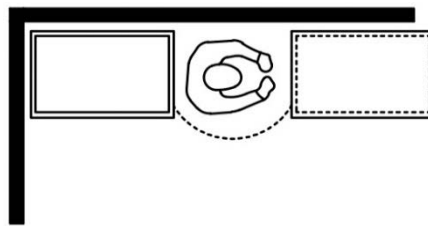
- 3) ที่ว่างส่วนตัวที่เกิดจากการประกอบกันของระนาบตั้งแต่ 2 ระนาบขึ้นไป

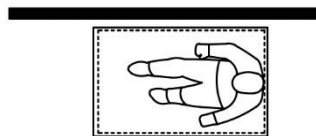
รูปที่ 11 ที่ว่างส่วนตัวที่เกิดจากการปิดล้อมของเสาและระนาบเพดานจากเครื่องเรือน
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

รูปที่ 12 ที่ว่างส่วนตัวที่เกิดจากการเข้ามุม
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

รูปที่ 13 ที่ว่างส่วนตัวที่เกิดจากการปิดล้อมของระนาบผนัง และระนาบของเครื่องเรือน
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

รูปที่ 14 ที่ว่างส่วนตัวที่เกิดจากการปิดล้อมของระนาบภายในเครื่องเรือน
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

การประกอบกันของระนาบการปิดล้อม เมื่อระนาบการปิดล้อมเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ขอบเขตที่ว่างส่วนตัว มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ก่อเกิดเป็นที่ว่างขนาดเล็กรองรับโลกส่วนตัวของเด็กภายในที่ว่างขนาดใหญ่ โดยที่มีระดับความชัดเจนของขอบเขตพื้นที่ที่แตกต่างกัน ระนาบการปิดล้อมทำหน้าที่เป็นอุปสรรคกำบังสายตา ทำให้ที่ว่างนั้นห่างไกลจากสายตาผู้อื่น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าที่ว่างส่วนตัวจะห่างไกลจากสายตาผู้อื่น แต่ที่ว่างส่วนตัวสามารถเป็นที่ว่างหนึ่งสำหรับการสังเกตการณ์ผู้อื่นโดยล้าพัง

เมื่อพิจารณาพร้อมกับทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอิริคสัน ระนาบการปิดล้อมทำให้เด็กเกิดความรู้สึกปลอดภัย ไร้กังวล เป็นแหล่งพักพิง เปรียบได้กับอ้อมกอดของแม่ ความรู้สึกไร้กังวลนี้ตอบสนองต่อพัฒนาการจิตสังคมในขั้นรู้สึกไร้กังวลหรือไม่ไร้กังวลของเด็ก ความว่างของที่ว่างอันเกิดจากการประกอบกันของระนาบเชื้อเชิญให้เด็กเข้าไปสร้างประสบการณ์อันใกล้ชิดกับระนาบของพื้น ฝา และฝ้า

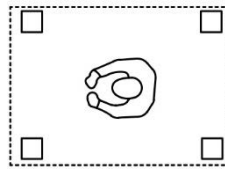
3.2.2 ความต่อเนื่องทางสายตาและที่ว่างส่วนตัว

นอกจากระนาบการปิดล้อมทำหน้าที่เป็นอุปสรรคในการกำบังสายตา ทำให้ที่ว่างห่างไกลจากสายตาผู้อื่น ที่ว่างส่วนตัวยังเป็นที่ว่างที่สามารถใช้สังเกตการณ์บุคคลอื่นๆ หรือที่ว่างที่ตัดการเชื่อมต่อทางสายตากับพื้นที่อื่นๆ รายละเอียดมีดังต่อไปนี้

1) ที่ว่างส่วนตัวมีลักษณะมีความต่อเนื่องทางสายตา ที่ว่างนี้นำสายตาทอดไปสู่ที่ว่างภายนอกการปิดล้อม เป็นที่ที่เด็กใช้สำหรับการสังเกตการณ์ผู้อื่นโดยลำพัง ที่ว่างในลักษณะนี้ เช่น ที่ว่างส่วนตัวที่เกิดจากการอยู่ใกล้บริเวณระนาบ โปรง หรือพื้นที่ใต้โต๊ะ

รูปที่ 15 ที่ว่างส่วนตัวที่มีลักษณะมีความต่อเนื่องทางสายตา บริเวณระนาบโปรง
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

รูปที่ 16 ที่ว่างส่วนตัวที่มีลักษณะมีความต่อเนื่องทางสายตาบริเวณที่มีการปิดล้อมด้วยเสาและระนาบเพดานของเครื่องเรือน
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

3) ที่ว่างส่วนตัวมีลักษณะขาดความต่อเนื่องทางสายตา ที่ว่างนี้เกิดจากการประกอบกันของระนาบ เด็กมี พฤติกรรมการใช้ที่ว่างนั้นแบบตัดการเชื่อมต่อทางสายตากับโลกภายนอกด้วยการหันหน้าเข้าสู่ระนาบการปิดล้อมแบบทึบ เช่น การเข้ามุม

รูปที่ 17 ที่ว่างส่วนตัวที่มีลักษณะขาดความต่อเนื่องทางสายตา เช่น การเข้าใกล้ระนาบทึบ หรือการเข้ามุม
ที่มา: ผู้วิจัย (2560)

ที่ว่างส่วนตัวไม่เพียงแต่มีคุณสมบัติของการปิดล้อมเท่านั้น การมีความต่อเนื่อง และความไม่ต่อเนื่อง ทางสายตาสามารถเป็นพื้นที่ที่ก่อให้เกิดโลกส่วนตัวได้เช่นกัน ที่ว่างส่วนตัวที่มีความต่อเนื่องทางสายตา เอื้อให้เด็กได้สังเกตการณ์ ผู้อื่นโดยลำพัง ที่ว่างส่วนตัวที่ไม่มีลักษณะความต่อเนื่องทางสายตา ทำให้เกิดการตัดการเชื่อมต่อทางสายตา อนึ่ง การเกิด สภาวะความต่อเนื่องทางสายตาหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมในการใช้ที่ว่างเป็นสำคัญ

4. สรุป

ในบางครั้ง เด็กมีความต้องการสภาวะความเป็นส่วนตัวในการอาศัยอยู่ตามลำพังชั่วคราว เพื่อเปิดโอกาสให้ตนเองได้สำรวจ ทดลอง สร้างโลกแห่งฝันและจินตนาการของตนเอง สถานที่ที่จะสามารถทำให้เด็กเกิดสภาวะส่วนตัวได้นั้นจะต้องทำให้เด็กเกิดความรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย สามารถไว้วางใจในสภาพแวดล้อมนั้นๆ ได้ จากการวิเคราะห์ลักษณะสภาพแวดล้อมทางมิติกายภาพที่ส่งเสริมต่อสภาวะความเป็นส่วนตัวมีลักษณะสำคัญคือ เป็นที่ว่างขนาดเล็กภายในที่ว่างขนาดใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่ว่างที่มีการปิดล้อมสูง การปิดล้อมทำหน้าที่เป็นอุปกรณ์กำบัง ให้ความรู้สึกปลอดภัย มั่นคง ตอบสนองต่อพัฒนาการจิตสังคมในขั้นรู้สึกไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจของเด็กวัยก่อนเรียน ลักษณะที่สำคัญอีกประการของที่ว่างส่วนตัวคือ การมีความต่อเนื่องและไม่มีความต่อเนื่องทางทางสายตาของที่ว่าง ทั้งนี้ทั้งนั้นการมีความต่อเนื่องทางสายตาก็ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการใช้พื้นที่ของเด็ก

เอกสารอ้างอิง

- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุญชัย. (2553). **ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ**, พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วิมลสิทธิ์ ทรายงกูร. (2549). **พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม** **มูลฐานทางพฤติกรรมเพื่อการออกแบบและวางแผน**, 6, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Colwell, M. J., Gaines, K., Pearson, M., Corson, K., Wright, H. D., & Logan, B. J. (2016). Space, Place, and Privacy: Preschool Children's Secret Hiding Places. **Family and Consumer Sciences Research Journal**, 44(4), 412-421.
- Lang, J. (1987). Privacy, Territoriality, and Personal Space - Proxemic Theory. In **Creating Architectural Theory: The Role of the Behavioral Sciences in Design**. (pp.145-156). New York: Van Nostrand Reinhold Co.
- Langeveld, M. J. (1983). The Stillness of the Secret Place. **Phenomenology + Pedagogy**, 1(1), 11 - 17.
- Langeveld, M. J. (1983). The Secret Place in the Life of the Child. **Phenomenology+ Pedagogy**, 1(2), 181-19.
- Namazian, P. A., & Mehdi-pour, A. (2013). Psychological Demands of the Built Environment, Privacy, Personal Space and Territory in Architecture. **International Journal of Psychology and Behavioral Sciences**, 3(4), 109-113.
- Patumanon, T. (1989). **Inside Children's Places: A Phenomenological Study of the Social - Spatial Worlds of Thai Daycare Centers**. Philosophy dissertation, Department of Architecture, University of Michigan.
- Wolfe, M. (1978). Childhood and Privacy. **Children and the environment**, 3, 175-222.